

TURAR JOYLARNING KLASSIFIKATSIYASI. TURAR JOYLARNING LOYIHALASHDA TA'SIR ETUVCHI ASOSIY OMILLAR. XONADON TARKIBI VA UNING ELEMENTLARI

*Samarqand davlat arxitektura
qurilish universiteti Arxitektura
fakulteti 1-kurs talabasi
Rustamov Alibek Asror o'g'li*

Annotatsiya: Mazkur maqolada turar joylarning turlari, tasnifi, estetik xususiyatlari hamda ularni loyihalashda muhim rol o'ynovchi omillar yoritilgan. Shuningdek, shaharsozlik va tabiiy iqlimiy sharoitlarning ahamiyati, qurilish materiallari, muhandislik tizimlari va iqtisodiy talablar asosida loyihalash yondashuvlari ko'rib chiqilgan. Maqolaning yakuniy qismida xonadon tarkibi va uning elementlariga to'xtalinadi.

Kalit so'zlar: Turar joy, klassifikatsiya, estetik dizayn, shaharsozlik, konstruktiv tizim, muhandislik jihozlari, xonadon, qurilish materiallari.

Kirish

Turar joylar inson hayotining ajralmas qismidir. Ular faqatgina yashash joyi emas, balki ijtimoiy, madaniy va iqtisodiy ehtiyojlarni ham aks ettiradi. Har bir davr va hududda turar joylarga qo'yiladigan talablar o'zgarib boradi. Shu sababli ularni to'g'ri klassifikatsiya qilish, loyihalashda ta'sir etuvchi omillarni chuqur o'rganish zarur. Ushbu maqola turar joylarning turlari, tasnifi, estetikasi va loyihalashdagi asosiy omillarni o'rganishga qaratilgan.

Asosiy qism

Turar joylarning asosiy tiplari

Turar joylar odatda ikki katta guruhga ajratiladi:

Yakka tartibdagi turar joylar – bu bir oilaga mo'ljallangan, mustaqil turgan, odatda yer uchastkasi bilan birgalikda bo'lgan uylar. Masalan, hovli uylari, kottejlar, dala uylari.

Ko'p kvartirali turar joylar – bu bir necha xonadonlardan tashkil topgan, ko'p qavatli yoki blokli turdagi binolar. Ular shaharlarda keng tarqalgan bo'lib, aholi zichligini ta'minlaydi.

Ushbu turlar orasida farq ularning hajmi, loyihasi, joylashuvi, foydalanish qulayligi, hamda xizmat ko'rsatish tizimlariga asoslanadi.

Turar joy binolarining tasnifi

Tasniflash — ularni muayyan belgilar asosida guruhlariga ajratishdir. Turar joylar quyidagi mezonlarga ko'ra tasniflanadi:

Qavatlar soni bo'yicha:

past qavatli (1–2 qavatli),

o'rta qavatli (3–5 qavatli),

baland qavatli (6 va undan yuqori).

Foydalanuvchi soniga ko'ra:

bir xonadonli (hovli),

ko'p xonadonli (ko'p qavatli uylar).

Loyihalash uslubi bo'yicha:

individual loyiha asosida qurilgan uylar,

tipik loyiha asosida qurilgan uylar (oldindan ishlab chiqilgan loyiha asosida quriladi),

modulli qurilish (tayyor qismlar joyida yig'iladi).

Ushbu tasnif turar joylarni to'g'ri loyihalash, hududiy joylashtirish va ekspluatatsiyasini osonlashtiradi.

Turar joy estetikasi

Estetika – bu nafaqat go'zallik, balki qulaylik va uyg'unlikdir. Zamonaviy turar joylarda estetik yondashuv quyidagilarni qamrab oladi:

Fasad dizayni – ranglar, tekstura, bezak elementlari.

Ichki makon dizayni – yorug'lik, mebel joylashuvi, ergonomika.

Yashil hududlar – daraxtlar, gulzorlar, suv havzalari.

Estetik ko'rinish fuqarolarning ruhiy holatiga, uyda o'zini qanday his qilishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, arxitektura uslubi (klassik, zamonaviy, minimalistik) ham bu borada muhim ahamiyatga ega.

Tabiiy iqlimiy sharoitlar

Iqlim turar joylarni loyihalashda eng asosiy omillardan biridir. Turli hududlarda quyidagilarga e'tibor qaratiladi:

Quyosh nurlanishi darajasi;

Harorat ko'rsatkichlari;

Yog'ingarchilik miqdori;

Shamol yo'nalishi va tezligi;

Havoning namligi.

Masalan, issiq iqlimli hududlarda quyoshdan himoyalovchi balkonlar, soyabop derazalar ishlatiladi. Sovuq hududlarda esa issiqlikni ushlab turuvchi devor qoplamalari va ikki qavatli derazalar muhim ahamiyat kasb etadi.

Shaharsozlik omillari

Shaharsozlik omillari turar joyning joylashuvi, atrof muhit bilan aloqasi va umumiy infratuzilmasiga bevosita ta'sir qiladi. Bu omillar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Jamoat transporti yaqinligi;

Ijtimoiy obyektlarga (maktab, shifoxona, bog'cha) yaqinlik;

Yo'l tarmog'i va avtoturargoh mavjudligi;

Rekreatsioon hududlar bilan integratsiya.

Agar bu omillar inobatga olinmasa, turar joy qulay bo'lmashligi va aholining hayot sifati past bo'lishi mumkin.

Atrofdagi qurilishning morfologiyasi

Morfologiya — bu atrofdagi binolarning tuzilishi, balandligi, shakli va materiallarini anglatadi. Yangi turar joy qurilishi quyidagi mezonlarga mos tushishi kerak:

Arxitektura uyg'unligi (boshqa binolar bilan);

Hududning umumiy rejasiga moslashuvi;

Estetik muvozanatning saqlanishi.

Bu omil ayniqsa tarixiy markazlar, madaniy obidalar yaqinida joylashgan uylar uchun nihoyatda muhim.

Turar joylarning konstruktiv tizimi va qurilish metodlari

Turar joylarning konstruktiv yechimi uyning mustahkamligi, zilzilabardoshligi va ekspluatatsiya muddatiga bog'liq. Asosiy tizimlar quyidagilardir:

Ramali tizim – ustunlar va nurlardan iborat;

Panelli qurilish – oldindan ishlab chiqilgan beton panellar bilan;

G'ishtli konstruktsiya – an'anaviy qurilish usuli;

Monolit beton texnologiyasi – joyida quyiladigan beton bilan.

Har bir metodning o'ziga xos ustunlik va kamchiliklari mavjud, tanlashda loyiha byudjeti va muddat muhim rol o'ynaydi.

Turar joylarning muhandislik jihozlari

Turar joylarning funktsionalligi quyidagi muhandislik tizimlari bilan ta'minlanadi:

Elektr energiyasi tizimi;

Sovuq va issiq suv ta'minoti;

Kanalizatsiya tarmoqlari;

Gaz ta'minoti va ventilyatsiya;

Internet va telefon liniyalari;

Yashil energiya manbalari (quyosh panellari, shamol turbinalari).

Zamonaviy uylar energiya samaradorligiga va avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlariga katta e'tibor qaratmoqda.

Qurilish materiallari

Turar joy qurilishida ishlatiladigan materiallar quyidagi talablarga javob berishi kerak:

Ekologik xavfsizlik;

Issiqlik izolyatsiyasi;

Yaltiroqlik, changga bardoshlilik;
Bardoshlilik va uzoq muddat xizmat qilish.

Hozirgi kunda beton, g'isht, gazoblok, metall, kompozit panellar va ko'pikli plastmassalar keng qo'llanilmoqda. Tabiiy materiallar (yog'och, tosh) esa ekologik qurilishda afzal topiladi.

Iqtisodiy talablar

Turar joy loyihasi iqtisodiy samaradorlik tamoyiliga asoslanadi. Quyidagilar hisobga olinadi:

Qurilish xarajatlari;

Xizmat ko'rsatish va ekspluatatsiya xarajatlari;

Ta'mirlash va yangilash imkoniyatlari;

Energiya tejamkorlik darajasi.

Aynan shular asosida arzon, lekin qulay yashash sharoitlarini yaratish mumkin bo'ladi.

Xonadon tarkibi va uning elementlari

Har bir xonadon quyidagi funksional qismlardan iborat:

Yashash zonasi – mehmonxona, yotoqxona, bolalar xonasi;

Oshxona – pishirish va ovqatlanish uchun ajratilgan;

Gigiyena zonasi – hammom, hojatxona, kir yuvish joyi;

Yordamchi joylar – koridor, omborxona, gardero, lodjiya, balkon.

Zamonaviy loyihalarda ochiq reja (open space) konsepsiyasi, ergonomik mebel va ko'p funksiyali me'moriy yechimlar afzal topilmoqda.

Xulosa

Turar joy binolarining klassifikatsiyasi va ularni loyihalashda ko'plab omillar hisobga olinadi. Iqlim, shaharsozlik, qurilish materiallari, muhandislik tizimlari va iqtisodiy jihatlar har bir loyiha uchun o'ziga xos yondashuvni talab qiladi. Xonadon tarkibi esa qulaylik va funksionallik asosida shakllanadi. Zamonaviy turar joylar inson hayoti sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi muhim infratuzilmalardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. "Arxitektura asoslari" – T. Jo'rayev, T.2020
2. "Shaharsozlik va uy-joy qurilishi" – U. Karimov, Samarqand, 2019
3. O'zbekiston Respublikasi Qurilish kodeksi.
4. "Turar joy arxitekturasi" – A. G'aniyev, Toshkent, 2021
5. Internet manbalari: www.archdaily.com, www.designboom.com